

- अपादान कारक

वाक्यमा सुरु हुने समय, छुट्टिने ठाउँ वा तस्वुको स्रोत, बन्ने प्रयोग गरिने शब्द अपादान कारक हो। यसमा, देखि, बाट जस्ता पञ्चमी विभक्तिका चिह्नहरू लाग्दछन्।

जस्तै : आइतबार देखि घाम लागीको छ।

ऊ काठमाण्डौबाट आइपुग्यो।

- अधिकरण कारक

वाक्यमा हुने कामको ठाउँ, समय वा विषयको आधार देखाउने नामिक शब्दलाई अधिकरण भनिन्छ। यसमा मा, माथि जस्ता सप्तमी विभक्तिका चिह्नहरू लाग्दछन्।

जस्तै : चरो कुरामा बसेको छ।

जस्तै : जीवन शतमा आरवा देखिन्छ।

- कर्ता कारक

वाक्यमा काम गर्ने नामिक शब्दलाई कर्ता कारक भनिन्छ।
यसले लै/बाट जस्ता प्रथमा विभक्तिका चिह्नहरू लाग्दछ।
जस्तै: रामले पाठ पढ्यो।

स्कूलबाट आज बिदा दिने निर्णय भयो।

- कर्म कारक

वाक्यमा कामको परिणाम भोग्ने वा असर पर्ने नामिक शब्दलाई
कर्म कारक भनिन्छ। यसमा द्वितीया विभक्तिको चिह्न 'लाई' लाग्दछ।
जस्तै: किरण सौभालाई हेरे।

गिता रमालाई सिकाउँछे।

- करण कारक

वाक्यमा काम गर्न प्रयोग गरिने साधन, कारण वा प्रयोजन
बुझाउन आउने नामिक शब्दलाई करण कारक भनिन्छ।
यसमा लै, बाट, द्वारा जस्ता तृतीय विभक्ति चिह्नहरू लाग्दछ।

जस्तै: उसले रमेशद्वारा काम बनायो।

आमा चम्चाले दुध खुवाउनुभयो।

- सम्प्रदान कारक

वाक्यमा क्रियाले गर्ने कामको लक्ष्य वा काम गराइको
प्रयोजन बन्ने आउने नामिक शब्दलाई सम्प्रदान कारक भनिन्छ।
यसमा लागि, लाई, निम्ति जस्ता चतुर्थी विभक्ति चिह्नहरू
लाग्दछ।

जस्तै: बुबाले भाइलाई कपडा ल्याउनुभयो।

कमलाले माग्नेका निम्ति चामल ल्याइन्।

कारक र विभक्ति

* कारक
क्रियापदसित सिधा सम्बन्ध भएका नाम र सर्वनाम कारक हुन्। वाक्यमा गर्ने वा कामका आधारमा कारक, कर्ता, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान र अधिकरण गरी छ प्रकारका हुन्छन्।

* विभक्ति
आफ्नो स्वतन्त्र अर्थ नहुने नाम, सर्वनाम, विशेषण तथा क्रियाविशेषण संग जोडिएर आउने पदलाई विभक्ति भनिन्छ। यस्ता विभक्तिहरू प्रथमा देखी सप्तमी सम्म सात प्रकारका हुन्छन्।

कारक	विभक्ति	चिह्नहरू
कर्ता	प्रथमा	ले, बाट
कर्म	द्वितीया	लाई
करण	तृतीया	ले, बाट, द्वारा
सम्प्रदान	चतुर्थी	लागि, लाई, निमित्त
अपादान	पञ्चमी	देखि, देखिन, बाट
सम्बन्ध	षष्ठी	को, का, की, रो, रा, री
अधिकरण	सप्तमी	नो, नो, नी मा, माथि

२. व्यञ्जन सन्धि :-

व्यञ्जन तर्पणस्यै स्वर ता व्यञ्जन वर्ण मिलैर लन्की

सन्धि।

अस्तै : सत् + जन = सज्जन

उत् + प्रवृत्त = उपप्रवृत्त

परि + दैद = परिद्वैद

वि + दैद = विद्वैद

३. विसर्ग सन्धि :-

विसर्ग संग स्वर अथवा व्यञ्जन वर्ण मिलैर

लन्की सन्धि।

अस्तै : नि + शीघ्रा = निशीघ्रा

नमः + कार = नमस्कार

दुः + कर्म = दुष्कर्म

आविः + कार = आविष्कार

सन्धि

वे शब्दों में अक्षरों का स्वर, व्यंजन वर्णलाई गासैर / जीडैर
अउतै शब्द बनाउनेलाई सन्धि भनिन्छ।
सन्धिमा उपसर्ग, प्रत्यय, समास पनि पर्दछन्।
सन्धि तिन प्रकारका हुन्छन्:

1. स्वर सन्धि
2. व्यंजन सन्धि
3. विसर्ग सन्धि

1. स्वर सन्धि :-

स्वर वर्णसँग स्वर वर्ण नै मिलेर बनेको

सन्धि यसका ५ भेद छन्।

1. दीर्घ सन्धि
2. गुण सन्धि
3. वृद्धि सन्धि
4. यण् सन्धि
5. अयादि सन्धि

तल दिइसका उपसर्ग र प्रत्यय लगाई एक एक शब्द निर्माण गर्नुहोस् :

उपसर्ग

प्र = प्र + योग = प्रयोग
 अत = अत + लीकन = अतलीकन
 अधि = अधि + करण = अधिकरण
 वि = वि + र्वची = विर्वची
 अनु = अनु + शासन = अनुशासन

प्रत्यय

लै = गाउँ + लै = गाउँलै
 आहा = रिस + आहा = रिसाहा
 त्व = महत् + त्व = महत्त्व
 वान् = चरित् + वान् = चरित्वान्
 इक = समाज + इक = सामाजिक

तल दिइसका शब्दको आधार पद हुन्थानुहोस् :

मतभय = मत + तभय
 मिठई = मिठी + आइ
 पीडित = पीडा + इत
 अत्याचार = अति + आचार
 मीठानु = माइत + आनु
 सौर्य = शूर + र्य
 आधिक्य = अधिक + य

आंशिक द्वित्व :-

आधार शब्दको कौन अंश मात्र दीर्घस्वर कौन नया शब्द बने प्रकियालाई आंशिक द्वित्व अनिच्छ।

आधार पद		दीर्घस्वरको शब्द		द्वित्व शब्द
अगडा	+	अँ	=	अँअगडा
साना	+	स	=	ससाना
अलकी	+	अ	=	अअलकी
सापट	+	सर	=	सरसापट

आपरिवर्तित द्वित्व :-

आधार शब्द दीर्घस्वर शब्दको द्वित्व परिवर्तन अरु नया शब्द बने प्रकियालाई आपरिवर्तित द्वित्व अनिच्छ।

आधार शब्द		दीर्घस्वरको शब्द		द्वित्व शब्द
हार	+	सर	=	हारसर
लुगा	+	भुगा	=	लुगाभुगा
कालम	+	सालम	=	कालमसालम
काट	+	कुट (काट)	=	काटकुट
कर	+	कार	=	करकार
लिपन	+	लापन	=	लिपनलापन
अँची	+	पँची	=	अँचीपँची

5. विभक्त्यादिनीघण्टिका

- पीडा, खुशी, आश्चर्य, धिन आदि तुम्हाउने।
- आरमो !, नाई ! कठ ! कुने ! लुजा !, हुरे ! आदि

द्वित्व

आधार शब्द दीर्घस्वर शब्द बने प्रकियालाई द्वित्व भनिन्छ। द्वित्व, पुरै शब्द दीर्घस्वरलाई पूर्ण द्वित्व भनिन्छ। केहि अंश मात्र दीर्घस्वर आंशिक द्वित्व र द्वित्वमा परिवर्तन भएर अर्को वर्ण आई शब्द बने आपरिवर्तित द्वित्व गरि तिन प्रकारका द्वित्व छन्।

पूर्ण द्वित्व :-

आधार शब्द पुरै दीर्घस्वर नयाँ शब्द बने प्रकियालाई पूर्ण द्वित्व भनिन्छ।

आधार शब्द दीर्घस्वरको अंश :- पूर्ण द्वित्व

स्वेत + स्वेत = स्वेतस्वेत

साना + साना = सानासाना

आफना + आफना = आआफना

- धातु + काल
- शब्दमा 'अरी, तरी, पूर्वक' जौडियर आउने शब्द
- सर्व अनुकरणात्मक शब्द
- विशेषणको पनि विशेषण बनेर आउने प्रतिशेषण शब्द

६. नामयोगी

- नाम, सर्वनाम आदिसित पछाडितर जौडियर समय, कारण, स्थान, तुलना आदि बुझाउने।
- नाम, सर्वनाम आदिसित पछाडितर विशक्ति वा नामयोगी जौडियर आएका छन भने नामयोगी हुल्ले पनि हुन्छन।

७. संयोजक

- शब्द वा उपवाक्यहरू जोड्न आउने शब्द संयोजक हुन्छन।
> तिमी र म सँगै जाऔं अनि खुवालाई भेलौं।
- जौडिका रूपमा आएका शब्दहरू पनि संयोजक हुन सक्छन।
> जहाँ कुत्ती लाग्छ, त्यहाँ बाटी स्पष्ट हुन्छन।

८. निपात

- > शब्दमा प्रभाव थप्ने वा ताक्यमा विशेष भाव उत्पन्न गर्ने तर आफ्नो खास अर्थ नभएका। > त, नै, लै, अँ, अरै, ल आदि

३. विशेषण

- वाक्यमा नामसित कति, कस्तो, कतौ, कुन आदि प्रश्न सोदछा उत्तरमा रूपमा आउने।
- धातु + ने
- धातु + दो
- धातु + स्को] यसरी शब्दनिर्माण हुदा विशेषण बन्छ।
- नाम वा सर्वनाममा कौ, का, की, शी, श, री, नौ, ना, नी आदि षष्ठी विभक्ति चिह्न जोडिदा पनि विशेषण बन्छ।

४. क्रियापद

- धातुमा काल, पक्ष, भाव, वाच्य, वचन, लिङ्ग आदि बुझाउने प्रत्यय जोडेर क्रियापद निर्माण गरिन्छ।
- वस्तुको अवस्था बताउने वा परिचाय दिने।

५. क्रियायोगी / क्रियाविशेषण

- कामको समय, स्थान, प्रक्रिया, कारण, मात्रा, बुझाउने।
- क्रियापदसहित कहा, कहिले, कति, कसरी, प्रश्न गर्दा उत्तरका रूपमा आउने शब्द।

- धातु + न
- धातु + आ
- धातु + दै
- धातु + रर
- धातु + र्व
- धातु + नाले

शब्दवर्ग

अर्थपूर्ण आधीक इकाई शब्द ही।

दुई प्रकारका शब्द हुन्छन्।

विकारी : रूप परिवर्तन हुने।

अविकारी : रूप परिवर्तन नहुने।

१. नाम

◦ वाक्यमा 'को' र 'के' प्रश्नको उत्तर दिने।

◦ धातु + नु

◦ धातु + आइ

◦ धातु + आउ

◦ धातु + आइ

◦ धातु + ई

◦ कारक को काम गर्छ।

- यसरी शब्द निर्माण हुँदा नाम बन्दछ

२. सर्वनाम

◦ नामको सट्टामा प्रयोग हुने।

◦ सर्वनाम मा पनि विशक्ति वा नामयौगी लाग्न सक्छ।

म, हामी, ऊ, उनी, त्यो, यो, उहाँ, हजुर, ती, तिनी, यी, यिनी,

जो, जे, जुन, को, के, कुन,

कोही, सबै, अरु, यो, त्यस

नु	चल + नु = चलनु	वस + नु = वसनु
इथा	साहर + इथा = साहरिया	खर + इथा = खरिया
इथार	हल + इथार = हलियार	साध + इथार = साधियार
आडी	गफ + आडी = गफाडी	खल + आडी = खलाडी
रती	खर + रती = खरती	
रली	पुर्व + रली = पुर्वेली	पुन + रली = पुनेली

संस्कृत प्रत्यय

अक	पठ + अक = पाठक	लेख + अक = लेखक
अन	दृश + अन = दर्शन	श्र + अन = श्रवण
इक / इका	समाज + इक = समाजिक	न + इक = नायिका
इत	घृणा + इत = घृणित	हर्ष + इत = हर्षित
इय	शब्द + इय = शब्दिय	केंद्र + इय = केंद्रिय
ई	शास्त्र + ई = शास्त्री	योग + ई = योगी
ईन	कुल + ईन = कुलीन	प्राक + ईन = प्राचीन
ईय	आत्म + ईय = आत्मीय	भारत + ईय = भारतीय
क	शत + क = शतक	दश + क = दशक
त	अन्त + त = अन्तत	स्व + त = स्वत
ता	वच + ता = वक्ता	दृश + ता = द्रष्टा
त्व	महत् + त्व = महत्त्व	अस्ति + त्व = अस्तित्व
तर	अधिक + तर = अधिकतर	श्रेष्ठ + तर = श्रेष्ठतर
तम्	प्रिय + तम् = प्रियतम	लघु + तम् = लघुतम
मय	ठक + मय = ठकमय	जल + मय = जलमय
वान	चरित्र + वान = चरित्रवान्	शक्ति + वान = शक्तिवान्
य	दृश + य = दृश्य	सुन्दर + य = सुन्दर्य

संस्कृत उपसर्ग

प्र	प्र+योग = प्रयोग	प्र + देश = प्रदेश
परा	परा+जय = पराजय	परा+पूर्व = परापूर्व
अप	अप + वाद = अपवाद	अप+ईहा = अपेक्षा
सम्	सम् + वाद = संवाद	सम् + आदर = सादर
अनु	अनु + दृष्ट = अनुदृष्ट	अनु + ईषण = अन्वेषण
अव	अव + लोचन = अवलोचन	अनु + मान = अनुमान
निस्	निस् + चय = निश्चय	निस् + पक्ष = निष्पक्ष
निर	निर + ईह = निरीह	निर + आशा = निराशा
दुस्	दुस् + कर्म = दुष्कर्म	दुस् + कर्म = दुष्कर्म
दुर्	दुर् + आशा = दुराशा	दुर् + गम = दुर्गम
वि	वि + आपक = वियापक	वि + ज्ञान = विज्ञान
नि	नि + आय = न्याय	नि + बन्ध = निबन्ध
अधि	अधि + आत्म = अध्यात्मा	अधि + अयन = अध्यायन
अति	अति + इत = अतीत	अति + रिक्त = अतिरिक्त
प्रति	प्रति + एक = प्रत्येक	प्रति + अक्ष = प्रत्यक्ष
परि	परि + अटन = पर्याटन	परि + चय = परिचय
सु	सु + उक्ति = सूक्ति	सु + मार्ग = सुमार्ग
उत्	उत् + चारण = उच्चारण	उत् + सर्ग = उत्सर्ग

उपसर्ग र प्रत्यय

* उपसर्ग :-
शब्दको अगाडि जोडिन आउने रूप / पदलाई
उपसर्ग भनिन्छ । उपसर्गहरू लघुपदहरू निर्मित शब्दको
अर्थमा समेत फरक आउँछ । यस्ता उपसर्गहरू नेपाली
र संस्कृत गरी दुई प्रकारका हुन्छन् :

नेपाली उपसर्ग

वि	वि + रतर्ची	= विरतर्ची	वि + जोग	= विजोग
वै	वै + काम	= वैकाम	वै + ताल	= वैताल
कु	कु + कर्म	= कुकर्म	कु + जात	= कुजात
अ	अ + ज्ञान	= अज्ञान	अ + र्थत	= अर्थत
अन	अन + ज्ञान	= अनज्ञान	अन + गिबली	= अनगिबली
गैर	गैर + सरकारी	= गैरसरकारी	गैर + कानुन	= गैरकानुन

गर्छ । यसले भूक्षयबाट जमिनको माटो बग्न नदिई जमिनको उर्वरशक्ति पनि बढाउँछ । हामीलाई दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने घाँस, दाउरा वनबाटै प्राप्त हुन्छ । निर्माणका लागि चाहिने चौकोस, खापा, फर्निचरका साथै उद्योगका लागि कच्चापदार्थ अमूल्य जडीबुटी पनि वनजङ्गलबाटै प्राप्त हुने भएकाले वनसम्पदाको संरक्षण गर्नुपर्छ । यो सम्पदा विदेशी मुद्रा आर्जनको स्रोत पनि हो । आजभोलि वन्य साधनको अवैध धन्दा मौलाउनाले वनजङ्गल विनाश भइरहेको छ । प्राकृतिक सन्तुलन नै बिग्रने गरी भएको वनविनाशको अवैध क्रियाकलापलाई बेलैमा नियन्त्रण गर्न सकिएन भने निकट भविष्यमै विकराल समस्या भोग्नुपर्ने स्थिति आउनेछ ।

प्राकृतिक सम्पदाहरूमध्ये खनिज सम्पदा पनि नेपालको प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा हो । पृथ्वीको गर्भभित्र लुकेर रहेका साधन नै खनिज हुन् । खनिज सम्पदाको दृष्टिले नेपाल एक सम्पन्न मुलुक हो । पूँजीको अभाव र दक्ष जनशक्तिको अभावले गर्दा यहाँ प्रभावकारी रूपमा भौगर्भिक सर्वेक्षण र खनिज उत्खननको कार्य हुन सकिरहेको छैन । बहुमूल्य खनिज सम्पदाको अन्वेषण र उत्पादनबाट नै मुलुक समृद्ध हुन सक्छ । नेपालमा प्रशस्त मात्रामा फलाम, तामा, सिसा, कोइला, खरी जस्ता खनिजका कच्चा पदार्थ र प्राकृतिक ग्याँस, पेट्रोलियम पदार्थसमेत रहेको अनुमान प्रारम्भिक सर्वेक्षणबाट पुष्टि भएको छ । अनुसन्धानको कमी, प्राविधिक ज्ञानको न्यूनता, यातायात आदिको कठिनाई, पूँजीको अभाव, सरकारी नीतिको अस्पष्टता जस्ता कारणले नेपालले चाहेजति खनिज सम्पदाको उपयोग गर्न सकिरहेको छैन । राष्ट्रिय आम्दानीको स्रोत र विदेशी मुद्रा आर्जनको दरिलो स्रोत पनि खनिज पदार्थ हुन सक्ने कुरामा दुईमत छैन ।

नेपालमा विश्वप्रसिद्ध हिमशिखरहरू रमणीय तालतलैयाहरू सुन्दर छाँगा-छहराहरू, वन्यजन्तु रहने राष्ट्रिय निकुञ्जहरू आदि पनि प्राकृतिक सम्पदाहरू हुन् । हिमालको दृश्यावलोकन र हिमाल आरोहणका लागि संसारका मानिसहरू यही देशमा आकर्षित छन् । यिनै सम्पूर्ण प्रकृतिप्रदत्त वस्तुको अवलोकनका लागि देशभित्र र देशबाहिरका मान्छेहरू लोभिएका छन् । यस्ता सम्पदाको उपयोगबाट पर्यटन उद्योगसमेत स्थापित भई नेपालले प्रशस्त विदेशी मुद्रा आर्जन गर्न सक्छ ।

अतः प्रकृतिले नेपाललाई थुप्रै चिज दिएको छ । यिनीहरूको अधिकतम उपयोग गर्न सकेमा नेपाल र नेपालीहरूको भविष्य समुञ्ज्वल हुनेछ । प्रकृतिको वरदान स्वरूप प्राप्त जल, जमिन र जङ्गलका अधिकतम उपयोग हुन सक्ने स्पष्ट नीति र व्यावहारिक कार्यान्वयनमा नै नेपालको सुनौलो भविष्यको कल्पना गर्न सकिन्छ ।

निबन्धको नमुना

नमुना-१ (वस्तुपरक निबन्ध)

नेपालका प्राकृतिक सम्पदा

हाम्रो देश नेपाल प्राकृतिक सम्पदाले भरिपूर्ण एक समृद्ध र सुन्दर मुलुक हो। यो देशलाई प्रकृतिको अनुपम छत्रले सिंगारेको छ। भौगोलिक विविधताभिन्न अटएका अनन्त स्रोतहरू हाम्रा प्राकृतिक सम्पदा हुन्। त्यस्ता सम्पदाहरूमा जल, जङ्गल, पहाड, पर्वत र खनिज पदार्थका अतिरिक्त प्राकृतिक दृश्यावली, वनस्पति, वन्यजन्तु आदि पर्दछन्। यस देशको गर्भमा रहेको खनिज पदार्थ, छतीमा अविरल बग्ने अनन्त जलप्रवाह, नेपाललाई सदा सौन्दर्यको उचाइमा पुऱ्याउने तथा आर्थिक स्रोत जुटउने वनजङ्गल र हिमशृङ्खला नै नेपालका अमूल्य सम्पत्ति हुन्। यिनै सम्पदाबाट हामीले जीवन धान्ने आधार पाइरहेका छौं र देशको अस्तित्व यिनै साधनमा अडेको छ।

जलस्रोत नेपालको प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा हो। जलविद्युत् उत्पादनका दृष्टिले नेपालको जलसम्पदा यति अथाह छ कि यहाँ बिजुली उत्पादन गरेर यसबाट देश नै भ्रलमल्ल बनाई विश्वलाई पनि उज्यालो बाँड्न सकिन्छ। जलविद्युत् आज सम्पूर्ण विकासको एक अद्वितीय ऊर्जाको स्रोतका रूपमा रहेको छ। नेपाली धर्तीका छतीमा अविरल बग्ने गण्डकी, कोशी, कर्णाली, राप्ती, महाकाली, अरुण, तमोर आदि नदीहरू हाम्रा अजस्र र अथाह जल सम्पदा हुन्। त्यस्तै यहाँका तालतलैया र भूमिगत जलस्रोत पनि महत्त्वपूर्ण जलसम्पदा हुन्। नेपालमा भएका जलस्रोतलाई उपयोगमा ल्याउन सकेको खण्डमा देशको गिर्दो आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन सकिनेछ।

नेपालको अर्को महत्त्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा वनजङ्गल हो। 'हरियो वन नेपालको धन' भन्ने उक्तिले पनि यो सम्पदाबाट नेपालको आर्थिक हैसियत उच्च हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ। वनजङ्गलले प्राकृतिक वातावरण सुरम्य बनाउने, वातावरण संरक्षण गर्ने र समयमा वर्षा गराई कृषि उत्पादन बढाउनेजस्ता महत्त्वपूर्ण कार्य

- : ज्युरिच विश्वविद्यालयमा सहप्राध्यापक, संसारका धेरै देशहरूको भ्रमण, विज्ञानसम्बन्धी महत्वपूर्ण प्रवचन
- : सापेक्षतावादी सिद्धान्तका प्रतिपादक
- : सापेक्षतावाद ($E = mc^2$) सिद्धान्तका आधारमा पदार्थलाई शक्तिमा रूपान्तरण गरिएको हुँदा परमाणु बम बनेको,
- : भौतिकशास्त्रकमा नोबेल पुरस्कार प्राप्त, सन् १९२१ मा
- : एक असाधारण र अनुपम प्रतिभाशाली वैज्ञानिक
- : बीसौं शताब्दीका शताब्दी पुरुष
- मृत्यु : सन् १९५५, १८ अप्रिल, अमेरिकाको प्रिन्स्टन।

‘महान् वैज्ञानिक अल्बर्ट आइन्स्टाइन’

सन् १८७९ मार्च २४ तारिखका दिन जर्मनीको उल्म भन्ने ठाउँमा भौतिक विज्ञानको क्षेत्रमा अभूतपूर्व मानिएका अल्बर्ट आइन्स्टाइनको जन्म भएको थियो। उनका पिता एक व्यापारी थिए भने माता साहित्यप्रेमी विदुषी थिइन्। यहूदी परिवारमा जन्मिएका आइन्स्टाइन पछि इटलीमा बसाइँ सरेका थिए। उनी सानैदेखि कठोर अनुशासन, नियम र अव्यावहारिक शिक्षाका विरोधीजस्तै थिए। सानैदेखि लजालु र एकान्तप्रेमी स्वभाव भएका उनी गणित र विज्ञान विषयमा अत्यन्त रुचि राख्थे। उनले स्विस् सङ्घीय पोलिटिकल स्कुलबाट स्नातक तह पूरा गरी सन् १९०५ मा ज्युरिच विश्वविद्यालयबाट पिएच्डीको उपाधि प्राप्त गरे।

अल्बर्ट आइन्स्टाइन तीक्ष्ण बुद्धि र बेजोड प्रतिभा भएका व्यक्ति थिए। त्यसैले त्यहाँका सहकर्मी वैज्ञानिकहरूका बीच उनी लोकप्रिय भए। उनले यहाँ रहेर प्रकाशको प्रकृति, गति र शक्तिसम्बन्धी व्यापक अध्ययन र अनुसन्धान गरेर एउटा लेख प्रकाशित गरे। त्यसपछि उनले ‘सापेक्षतावादी सिद्धान्त’ प्रतिपादन गरे। सापेक्षतावादको सिद्धान्त ($E = mc^2$) का आधारमा नै पदार्थलाई शक्तिमा रूपान्तरण गर्न सकिने हुँदा परमाणु बमको निर्माण सम्भव भएको हो। उनले ज्युरिच विश्वविद्यालयमा भौतिक विज्ञानको सहप्राध्यापक भएर निकै लामो समयसम्म काम गरे। उनले आफ्ना प्रतिपदित सिद्धान्तलाई विभिन्न देशको कुनाकुनासम्म पुऱ्याए। उनले परमाणु शक्तिलाई विश्वशान्ति स्थापना र मानवकल्याणका लागि प्रयोग गर्नुपर्ने कुराको प्रवचन दिए। उनको भौतिक विज्ञानका क्षेत्रको गहकिलो योगदानको कदरस्वरूप स्विस् एकेडेमीले उनलाई सन् १९२१ मा भौतिकशास्त्र विषयतर्फको नोबेल पुरस्कारले सम्मानित गर्‍यो। एक असाधारण र अनुपम प्रतिभाशाली वैज्ञानिकका रूपमा विश्वमा सर्वत्र चर्चित व्यक्तित्व अल्बर्ट आइन्स्टाइनको मृत्यु सन् १९५५ अप्रिल १८ दिन अमेरिकाको प्रिन्स्टन सहरमा भएको थियो। उनको भौतिक शरीर अहिले हामीसमक्ष छैन तर उनका चीरस्थायी अजर अमर सिद्धान्तहरूले संसारलाई एउटा मार्ग देखाइदिएको छ। उनी बीसौं शताब्दीका ‘शताब्दीपुरुष’ का रूपमा इतिहासमा अमर रहिरहनेछन्।

दिइएका बुँदाहरूका आधारमा छोटो जीवनी तयार पार्नुहोस्:

- नाम : अल्बर्ट आइन्स्टाइन
- जन्म : सन् १८७९, मार्च
- जन्मस्थान : उल्म, जर्मनी
- : व्यापारीका छोरा, आमा साहित्यप्रेमी र विदुषी
- : यहूदी परिवारका,
- : स्कूलको कडा अनुशासन र अव्यावहारिक शिक्षाका विरोधी
- : लजालु तथा एकान्तप्रेमी स्वभाव,
- : गणित र विज्ञानमा रुचि,
- : सन् १८९४ मा इटलीमा बसाइ सरेका,
- : स्विस सङ्घीय पोलिटिकल स्कूलबाट स्नातक
- : अध्ययनका लागि ज्युरिच विश्वविद्यालय गएका
- : सन् १९०५ मा ज्युरिच विश्वविद्यालयबाट पि.एच्.डी. पूरा गरेका
- : वैज्ञानिकहरूका बीचमा प्रसिद्धि पाउन सफल
- : समस्याको खोजी गर्ने र समाधान गर्ने बानी
- : प्रकाशको प्रकृति, गति र शक्तिसम्बन्धी व्यापक अध्ययन

सिंहले गर्जेर अर्को सिंहलाई हेर्ने इच्छा गर्‍यो । उसले रिसाउँदै भन्यो, “कहाँ छ त्यो सिंह ? ल हिँड् मलाई देखा । म त्यसलाई सिध्याइदिन्छु ।” खरायोले पनि मौका यही हो भन्ने ठानी सिंहलाई पछिपछि लगाउँदै आफू अघिअघि जङ्गलको छेउमा रहेको इनारतिर लाग्यो । इनारमा पुगेपछि खरायोले सिंहलाई त्यहाँ हेर्न लगायो । त्यहाँ उसले अर्को सिंह (आफ्नो छाँया) देख्यो । उसलाई त्यो साँच्चै लाग्यो । सिंहले जोडले गर्जेर इनारको सिंहलाई तर्साउन खोज्यो तर इनारबाट पनि त्यस्तै गर्जेको आवाज आयो । सिंहलाई त्यो असह्य भयो र इनारको सिंहलाई मान्न भनी उसले हाम फाल्यो । खरायोको चतुन्याईले दुष्ट सिंह भन्यो । सिंह मरेपछि जङ्गलका सबै जनावरहरू भेला भए । सबैले खरायोको बुद्धिमत्तापूर्ण कामको प्रशंसा गरे । खरायोको जुक्तिबाट सोभ्रा जनावरहरूको ज्यान बच्ने भयो । यसपछि सबै जनावरहरू खुसीका साथ दिन बिताउन थाले ।

कथालेखनका नमुना

नमुना-१

दिइएका बुँदाहरूका आधारमा छोटो कथा लेखी उपयुक्त शीर्षक पनि दिनुहोस्:

एउटा जङ्गल हुनु जङ्गलमा डरलाग्दो सिंह बस्नु जङ्गलको राजा भएको घोषणा गर्नु अरु जनावरप्रति अत्याचार दिनहुँजसो जनावरको हत्या जङ्गलमा जनावरको अस्तित्व लोप हुने खतरा जनावरहरूद्वारा दैनिक एउटा जनावर सिंहको आहारका निम्ति स्वयं उपस्थित हुने निवेदन सिंहको सहमतिमा दैनिक एउटा जनावर उपस्थित हुने व्यवस्था एकदिन आफ्नो पालोमा खरायो जानीजानी ढिलो पुग्नु सिंह रिसाउनु खरायोले अर्को सिंहले आफूलाई रोक्नेकाले ढिलो भएको भन्नु त्यस सिंहले जङ्गलको राजा आफू भएको कुरा भनेको भनी सिंहसँग भन्नु सिंहले खरायोसँग अर्को सिंह कहाँ छ भनी सोध्नु सिंह अर्को सिंहलाई मार्न खरायोको पछि लाग्नु खरायोले इनारमा लागी हेर्न लगाउनु सिंहले आफ्नो छायाँलाई अर्को सिंह ठन्नु आफ्ना छायाँ सिंह मार्नका लागि इनारमा हामफाल्नु इनारमा डुबेर सिंह मर्नु ।

‘युक्तिका सामु शक्ति टिट्दैन’

(कथा भन्नेले अरुको घटना वर्णन गर्नु अर्थात् तृतीय पुरुष दृष्टिकोणको प्रयोग)

कुनै ठाउँमा एउटा घना जङ्गल थियो । त्यस जङ्गलमा एउटा डरलाग्दो सिंह बस्थ्यो । त्यस सिंहले जङ्गलका सबै जनावरहरूलाई भेला गराई आफू जङ्गलको राजा भएको घोषणा गर्थ्यो । जङ्गलको राजा भएर पनि अरु प्राणीहरूमाथि ऊ घोर अन्याय र अत्याचार गर्थ्यो । दिनहुँजस्तो त्यो सिंहले अरु जनावरको हत्या गरेर आफ्नो आहार बनाउँदा कालान्तरमा जङ्गलमा अन्य जनावरहरू लोप हुँदै जाने खतरा बढ्यो । सिंहको यो व्यवहारले जङ्गलका सबै जनावरहरू आतङ्कित भए । एकदिन सबै जनावरहरू जम्मा भई आफ्ना राजासामु दिनको एक-एकवटा जनावर आफैँ गरी राजाको आहार बन्ने निधो गरेर सिंहसमक्ष गई भने, “महाराज ! तपाईंले हामीलाई खोजीखोजी मार्नु पर्दैन, हजुरको सामु दिनहुँ एक-एकओटा प्राणीका हिसाबले उपस्थित भई हजुरको आहार बन्नेछौं ।” सिंहले खुसी हुँदै भन्यो, “ए, तिमिहरूको सल्लाह र सहमति त्यस्तै हो भने ठीक छ । बरु ठीक समयमा उपस्थित हुनु नि !” एकदिनको कुरा हो । खरायो सिंहको आहार बन्ने पालो परेछ । आफू सिंहको आहार बन्ने पालो आएको हुँदा खरायो जानीजानी सिंहको गुफामा पुग्नु ढिलो गरेछ । सिंह खरायोसित रिसले आगो हुँदै भन्न थाल्यो “ए फुच्चे खरायो, किन यति ढिलो गरिस् ?” खरायोले आफ्नो युक्ति लाउँदै सिंहलाई भन्यो, “महाराज ! किन रिसाइबक्सेको ? म आउँदै थिएँ बाटमा अर्को सिंह भेटें । त्यसले त म जङ्गलको राजा हुँ भन्दै भन्डै मलाई मारेथ्यो । बल्लतल्ल फुत्केर हजुरसमक्ष आइपुगें । त्यसैले ढिलो भयो ।” यो सुनासाथ

(विद्यालयको पुस्तकालय कक्षभित्र प्रतिभा पत्रिका पढेर बसिरहेकी छिन् । अरू साथीहरू आफूलाई मनपर्ने पुस्तक हेर्दैछन् । त्यति नै बेला कक्षाबाट प्रज्ञा प्रतिभालाई खोज्दै त्यहाँ आइपुगिन्छन् ।

प्रज्ञा : (नजिकै बसेर) होइन ए प्रतिभा ! तिमी कुन बेलादेखि यहाँ आएर बसेकी है ? म बाहिर खोज्दा खोज्दा हैरान !

प्रतिभा : (पत्रिका देखाउँदै) हिजो समाचारमा पनि आएको थियो । हेर न, जापानमा आएको ठूलो सुनामीले सहरको एउटा बस्ती नै बगाएर ठूलो धनजनको क्षति गरेछ भन्थ्यो । तिमिले थाहा पायो ?

प्रज्ञा : हो र ! मलाई त केही थाहा छैन । थुप्रै क्षति भएछ ?

प्रतिभा : त्यत्रो समुद्री सुनामी आएर ठूलो सहर नै सोत्तर भएको समाचार तिमिले सुनेनौ ? हजारौं मान्छे समुद्री छलले बगाएको वास्तविकता टेलिभिजनमा देखेनौ ? आजका सम्पूर्ण पत्रिकाको मूल खबर यही थियो, पत्रिका पढेनौ ?

प्रज्ञा : (मलिन अनुहार लगाउँदै) होइन, म कसरी हेर्न सक्छु समाचार ? कसरी पढ्न सक्छु पत्रिका ? घरमा एउटा साधारण रेडियो मात्र राख्न सक्ने हैसियत भएको मेरा घरमा न टेलिभिजन किन्ने क्षमता छ न त पत्रिकाको ग्राहक बन्ने पैसा नै छ । त्यसैले मेरा लागि तिमी नै रेडियो, टेलिभिजन र पत्रिका पनि हो प्रतिभा ।

प्रतिभा : साथी ! अहिले संसारको ध्यान त्यतैतिर केन्द्रित छ । विश्वका धेरैजसो राष्ट्रले त्यहाँ भएको मानवीय क्षतिप्रति संवेदना प्रकट गरिरहेका छन् । यी आजका ताजा खबर हुन्, बुभयी ?

प्रज्ञा : प्रतिभा ! संसारमा घटेका यस्ता घटनाहरू र विविध नयाँ कुराहरूको जानकारी त सञ्चारका साधनहरूले नै दिने रहेछन्, हैन ?

प्रतिभा : (बसेको ठाउँबाट उठ्दै) हो नि विश्वमा अहिले यस्ता सञ्चारका साधनको आविष्कार भइसक्यो कि संसारको एउटा कुनै कुनामा घटेको घटना र कुनै विषयको जानकारी हामी कोठामा बसेरै एक मिनेटमा थाहा पाउँछौं ।

प्रज्ञा : सञ्चारका साधनको यति ठूलो महत्त्व रहेछ तर यसको आविष्कारचाहिँ कसले गरेको होला हगि ?

प्रतिभा : (प्रज्ञातिर हेर्दै) लौ, तिमिले थाहा थिएन । ती मार्कोनी र एडिसनजस्ता आविष्कारक हुन् जसले पृथ्वीमा जन्म लिएर संसारका मानिसलाई विश्वको परिचय दिए ।

प्रज्ञा : निधार र आँखीभौं खुम्च्याउँदै) ए, हो त नि मैले सम्भ्रैं, एक महिनाअघि मात्र यही पुस्तकालयमा 'विश्वका महान् आविष्कारकहरू' भन्ने पुस्तकमा उनीहरूको बारेमा पढेकी थिएँ ।

प्रतिभा : अहिले सञ्चारका रेडियो, टेलिभिजन, टेलिफोन पत्रिकाजस्ता साधन मात्र हो र ? इमेल, इन्टरनेटजस्ता नवीनतम विद्युतीय सञ्चारका साधनले त विश्वलाई एउटा सानो घरका रूपमा खुम्च्याइदिएको छ ।

संवादको नमुना

'सम्बन्धको महत्त्व' शीर्षकमा एउटा संवाद लेख्नुहोस् ।

स्थान : विद्यालयको पुस्तकालय कक्ष
समय : दिउँसो १:३० बजे
पात्रहरू : प्रतिभा र प्रज्ञा

वादविवादको नमुना

नमुना - १

सुखको स्रोत धनभन्दा मन नै हो भन्ने शीर्षक विषयको पक्षबाट आफ्ना तर्क प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

आदरणीय सभाध्यक्ष, निर्णायक मण्डल, अतिथिगण, प्रतिस्पर्धी साथीहरू तथा उपस्थित महातुभावहरू !

'सुखको स्रोत धनभन्दा मन नै हो' भन्ने शीर्षकको वादविवादमा म विषयको पक्षबाट आफ्ना तर्क प्रस्तुत गर्दै छु। जीवनलाई भौतिकतासँग दौजेर खानु, लाउनु र मोजमस्ती गर्नु नै जुनीको अधिकार ठान्नेहरूले आफूलाई जति सम्पन्न र सुखी देखाउन खोजे पनि कदापि ती भित्रभित्रै दुःखी र पीडित हुन्छन्। धनको स्वर्गीय कल्पना गर्दै अनेक तरहबाट धन थुपार्ने लालसामा लागेका त्यस्ता मान्छेको जीवनमा जहिल्यै छटपटी र मानसिक तनाव सञ्चय भइरहेको हुन्छ जसले गर्दा विभिन्न दीर्घ रोग जस्तै- उच्च रक्तचाप, मधुमेह, आदिबाट ती पीडित हुन्छन्। धनलाई सुखको स्रोत मान्नेहरूले जसरी भएपनि धन आर्जनको बाटो खोजिरहेका हुन्छन्। चाहे त्यसको प्राप्ति अनैतिक किसिमले गर्नु किन नपरोस् सुखको कल्पना गर्दै अनैतिक तरिकाले कमाएको भ्रष्टाचारयुक्त धनबाट आफूलाई त सुख मिल्न सकेन सकेन आफ्ना सन्तान दरसन्तानमा समेत त्यो दुःखको कारक बनेको दृष्टान्त हाम्रासामु छर्लङ्ग छ। मानिसलाई सुख र सम्पन्न बनाउने स्रोत भनेको त मन नै हो। सपना, शुद्ध र कञ्चन मनबाट मानवता, करुणा र सदाचारको भावना र आचरणको विकास हुन्छ। जसले मानवसेवामा जुट्न प्रेरणा मिल्छ। सफा मनले उसलाई ईश्वरको स्थानमा राख्छ र ऊ सधैं सुखी बनिरहन्छ। यसबाट के प्रष्ट हुन्छ भने सुख धनबाट होइन आफ्नै मनबाट प्राप्त हुँदो रहेछ।

मेरा पूर्ववक्ता साथीले सुखको स्रोत धन हो भने आफ्ना भ्रामक तर्क पेस गर्नुभयो। उहाँले धन नभएमा हामी भोकभोकै मर्छौं भनेर धनलाई नै जीवनको साध्य मान्नु भयो तर मानिसबाट सिर्जित त्यही धन कसरी साध्य हुन्छ (अलि जोसिएर) त्यो त साधन मात्रै हो। साधनको अभाव हुँदा पनि मनलाई कष्ट हुँदैन भन्ने देवकोटाको 'गरिब भन्छौं सुखको मभै धनी मिल्दैन संसारमा कतै पनि' भन्ने कविताश बोध गर्नुभयो भने उहाँको धनसम्बन्धी भ्रम निवारण हुन सक्छ। मानिसलाई सपना मनले नै विशिष्ट र महान् बनाउँछ। बुद्ध, महात्मा गान्धी, अब्राहम लिङ्कन, देवकोटा, पारिजात धनबाट महान् भएका होइनन्। धनबाट संसारका महान् भएका मानिस आज को को छन्? देखाउन सकिन्छ? धन कमाउन्जेल ठूलो ठानिए पनि इतिहासमा त्यस्ता मान्छे अमर हुनै सक्दैनन्।

(जनाउ घण्टी बन्छ।) सुखको प्राप्तिको स्रोत मन नै हो। धनले मानिसलाई क्षणिक सुख देला तर मनको आनन्दबाट प्राप्त हुने सुख कहिल्यै मेटिन्न। धनले व्यभिचार, आपराधिक मनोवृत्ति र स्वार्थलाई मात्र बढाउँछ तर मनले सुख, शान्त र सन्तोष दिलाउँछ। तसर्थ अन्त्यमा महाकवि देवकोटाको यस कविताशबाट मेरो भनाइ यही टुङ्ग्याउँछ -

'हातको मैला सुनको थैला, के गर्नु धनले, साग र सिम्नु खाएको बेस आनन्दी मनले' धन्यवाद।

(घण्टी बन्छ।)

वक्तृताको नमुना

'रोजगारमूलक शिक्षा : आजको आवश्यकता' शीर्षकमा एउटा वक्तृता लेख्नुहोस् ।

आदरणीय सभाध्यक्ष, निष्पक्ष निर्णायक मण्डल, श्रद्धेय गुरुवर्ग, प्रतियोगी तथा अन्य साथीहरू !

रोजगारमूलक शिक्षा : आजको आवश्यकता शीर्षकको वक्तृता प्रतियोगितामा सहभागी भई आफ्ना विचार व्यक्त गर्न पाउँदा म अत्यन्त हर्षित भएको छु । यस सन्दर्भमा चर्चा गर्दा सबैभन्दा पहिला रोजगार के हो भन्ने बारेमा प्रकाश पार्न चाहन्छु । आफ्नो सीप, क्षमता र योग्यताअनुसार आयमूलक काम पाउनु नै रोजगारी हो । शिक्षा त्यस्तो सीप सिकाउने साधन बनोस् जसले कुनै पनि शिक्षित व्यक्ति हात बाँधेर बस्न नपरोस् । तसर्थ रोजगारलाई शिक्षासँग जोड्नु नै आजको आवश्यकता हो । आजको सन्दर्भमा रोजगारमूलक शिक्षा ज्यादै अपरिहार्य छ । हरेक मान्छेमा शिक्षा आर्जन गरिसकेपछि कुनै न कुनै नोकरी वा जागिर पाइयोस् भन्न चाहना रहेको हुन्छ । तर आजको शिक्षाले दिनानुदिन बेरोजगारको सङ्ख्या थपेको थपै छ । सबै मानिसको पढिसकेपछि जसरी भए पनि जागिर खानुपर्ने बाध्यता र चाहनासमेत भएकाले रोजगारीमूलक शिक्षाको आवश्यकता भन्नभन्न बढ्दो छ ।

सभाध्यक्ष महोदय, आज हामी नेपालीहरू दैनिक रूपमा सयौंको सङ्ख्यामा विदेशी भूमिमा श्रम बेचका लागि पुग्ने गर्छौं । यदि देशमै रोजगारको अवसर प्राप्त हुन्थ्यो भने उनीहरू विदेशी भूमिमा पसिना बगाउन जानु पर्दैनथ्यो । हिजोआज नेपालमा शिक्षित बेरोजगारको भिड बढेको छ । राष्ट्रनिर्माणको खम्बा मानिने शिक्षित युवा जनशक्ति विदेश पलायन हुन थालेपछि नेपाल कुनै पनि क्षेत्रमा उन्नति गर्न सक्दैन र विकास निर्माणका कार्यमा ठूलो बाधा पुग्छ । यसर्थ बेरोजगारको सङ्ख्या थपिने परम्परित शिक्षालाई विस्थापन गरी व्यवसायमूलक, समयसापेक्ष र विश्वजनीन परिवेश अनुकूल हुन सक्ने रोजगारयुक्त शिक्षाको स्थापना गर्न जरुरी भइसकेको छ । हाम्रो जस्तो प्राकृतिक र जैविक विविधता भएको कृषिप्रधान देशमा त भन्न भौगोलिक र जैविकताका आधारमा स्थानअनुसारको पाठ्यक्रम निर्माण गरी शिक्षा दिन सकेमा पढाइ पूरा गरिसकेपछि त्यही क्षेत्रमा आफूले प्राप्त गरेका ज्ञान र सीप प्रयोग गरेर आयआर्जनका बाटाहरू आफैले पहिल्याउन सक्ने अवस्था पनि रहन्छ । जसले गर्दा स्वरोजगार स्वतः सिर्जना भई न त सरकारप्रति आश्रित हुन पर्छ न विदेश नै पलायन हुनुपर्छ । त्यस्तै रोजगारीमूलक शिक्षा नहुँदा शिक्षा आर्जन गरिसक्ने बित्तिकै काम नपाउँदा उमेरदार र जोसिला युवाहरूमा वितृष्णा जाग्छ र उनीहरू कुलतमा फस्ने, आक्रोशित हुने र क्रान्तिमा संलग्न हुन थाल्छन्, जुन राष्ट्रको विकराल समस्या भइदिन्छ । (जनाउ घण्टी बन्छ।) त्यसैले बेरोजगार समस्याको उचित ढङ्गले समाधान गर्न शिक्षामा रोजगारलाई जोड्नु पर्दछ । आफ्नो देश, काल र परिवेशअनुसारको पाठ्यक्रम निर्माण र त्यहीअनुरूपको व्यावसायिक सीपयुक्त र सिर्जनशील किसिमको शैक्षिक सामग्री र शैक्षणिक क्रियाकलापको माध्यमद्वारा रोजगारीमूलक शिक्षाको विस्तार गर्नु आजको टड्कारो आवश्यकता रहेको छ । यति भन्दै म आफ्नो छोटो भनाइ यही टुङ्ग्याउने अनुमति माग्दछु । धन्यवाद !

जम्मा भइसकेका रहेछन् । हामी त्यसपछि सरासर वनभोजस्थलतर्फ लाग्यौं । वनभोजस्थलमा हामी बिहान ८:३० बजे पुगिसकेका थियौं । बिहानको कुहिरो र तुसासेसँग जुध्दै साथीहरूले चिया तयार गर्दै थिए केही साथीहरू पाउरोटीमा जाम राख्दै थिए, मचाहिँ पानीको र बिजुलीको व्यवस्थापन गर्न खटिए । गोदावरीको प्राकृतिक सौन्दर्यसँग पुस महिनाको पारिलो घामले वातावरणलाई सुरम्य बनाइरहेको थियो । चिया-नास्ता खाइसकेपछि हामीले दिनभरको कार्य-विभाजनको खाका तयार पार्नुभै ।

मलगायत पाँचजना साथीहरूले दिनभरि गरिने मनोरञ्जनात्मक क्रियाकपाल र पुनर्मिलनको कार्यक्रमको रूपरेखा तयार पार्नुभै । केही साथीहरू पकाउने-तुल्याउने काममा खटिए । हामी आफूले पाएको जिम्मेवारी पूरा गरी गोदावरीको वन घुम्न गयौं । करिब १ घण्टापछि सबै साथीहरू भेला भई कार्यक्रमअनुसार नाचगान शुरु भयो । सबै जनाले पालैपालो आफ्नो प्रस्तुति देखाउन थाले । मेरो पालोमा गुरुले विद्यार्थीलाई गालि गरेको अभिनय गर्ने विषय परेको थियो । मैले गरेको उक्त क्रियाकलाप सबै साथीहरूलाई मन पर्‍यो । यसरी समय बिट्दै थियो; हामीले दिउँसोको खाजा खाइसकेपछि साथीहरूबीच पुनर्मिलनको कार्यक्रम गर्नुभै । विगत ३ वर्षको अन्तरालमा साथीहरूका बितेका दिन र पढाइलेखाइका विषयहरूको पनि एकअर्कामा जानकारी लिने काम भयो । यसपछि बिङ्गो खेलको शुरुवात भयो र दीक्षा बिङ्गो खेलको विजेता भइन् ।

घडीमा दिनको ३:३० बजिसकेको थियो । हामीले खाना खाने तयारी गर्नुभै । खाना अत्यन्त स्वादिलो थियो । जिन्नो नै रसाउने मीठो परिकार सबै साथीहरूले थपीथपी खाए । खाना खाइसकेपछि एकछिन पुनः नाचगान गरियो । साँझको ५:३० बजिसकेको थियो, त्यसपछि हामी सबैजना बस चढेर घरतिर जाने तरखर गर्न थाल्यौं । बसमा दोहोरी र अन्त्याक्षरी खेल्दै गर्दा बाटो काटिएको पत्तो नै भएनछ । बसले सबैलाई आ-आफ्नो गन्तव्यमा फुर्‍याइदियो । म घर पुग्दा बेलुका ७:०० बजिसकेको थियो । दिनभरिको क्रियाकलापले साँझ थकाइ लागेको थियो । बेलुकी आमा बुबा र बहिनीलाई दिनभरको रमाइला गतिविधिहरू सुनाएर म आफ्नो सुत्ने कोठामा पर्सेँ अनि दिनभरिका घटनाहरू सम्झौसम्झी दैनिकी लेखिसकेपछि सुत्ने तरखरमा लागे ।

दैनिकीको नमुना

नमुना-१

वनभोज कार्यक्रममा आफू सहभागी भएको कुरा समेटी एकदिनको दैनिकी लेख्नुहोस् ।

मिति : २०७४ पुस १५ गते शुक्रबार

कपन, काठमाडौं ।

बिहान ५:०० बजे घडीको घण्टीको आवाजसँगै म बिर्सेभईए । हतार गर्दै उठेर मैले बिहानको नित्यकर्म सकें । आज हाम्रो विद्यालयबाट तीनवर्ष अगाडि विद्यालयको पठाइ पूरा गरेका साथीहरूबोचको पुनर्मिलन वनभोजको माध्यमद्वारा गोदावरीमा गरिने कार्यक्रम थियो । आमाले आफ्नो ममता र स्नेहले भरिएको तातो एक गिलास चिया मलाई दिनुभयो र चिया पिएर म साढे ६ बजेतिर लगनखेल पुगें । त्यहाँ सबै साथीहरू

१.	नेपाली वर्णविन्यास र शब्द रचना	२०० प्रति
२.	नेपाली साहित्यकोश	१०० प्रति
३.	नेपाली साहित्यको इतिहास	३०० प्रति
४.	नेपाली निबन्ध परिचय	३०० प्रति
५.	नेपाली कविता	३०० प्रति
६.	नेपालको इतिहास	१०० प्रति
७.	रसायनशास्त्र	३०० प्रति
८.	नेपाली कथा	३०० प्रति
९.	बालकथा	२०० प्रति
१०.	नेपाली चित्रकथा	३०० प्रति

उल्लिखित पुस्तकहरूको भुक्तानीको लागि त्यस पुस्तक भण्डारको नाममा पेस्की स्वरूप रु. ५०,००० /- (पचास हजार रूपैयाँ) को बैंक ड्राफ्ट यसै पत्रसाथ संलग्न गरी पठाइएको छ। बाँकी रकम पुस्तकहरू प्राप्त भएपछि बिल हेरेर भुक्तानी गरिने व्यहोरा अनुरोध छ।

भवदीय

.....
(प्रो. किशोर थापा)

बामको नमुना

<p>प्रेषक धवलागिरि पुस्तक भण्डार बाग्लुङ, नेपाल।</p>	<p>प्रापक प्रबन्धक रेसुङ्गा पुस्तक प्रकाशन काठमाडौं, नेपाल</p>	<p>टिकट</p>
--	--	-------------

व्यापारिक चिठीको नमुना

नमुना-१

धवलागिरि पुस्तक मण्डार बागलुङले रेसुङ्गा पुस्तक प्रकाशन, काठमाडौंलाई भर्खरै प्रकाशित सन्दर्भ पुस्तकहरू अविलम्ब पठाइदिने भन्ने व्यहोराको एउटा चिठी तयार गर्नुहोस् ।

धवलागिरि पुस्तक मण्डार

बागलुङ, धवलागिरि

मिति : २०७५/०२/०१

श्री प्रबन्धक,

रेसुङ्गा पुस्तक प्रकाशन

काठमाडौं ।

विषय : सन्दर्भ पुस्तकहरू पठाइदिने बारे ।

महोदय,

प्रस्तुत विषयमा विगत वर्षदेखि निरन्तर त्यस पुस्तक प्रकाशनबाट प्रकाशित विभिन्न पाठ्यसामग्रीहरू खरिद गरिएको व्यहोरा यहाँलाई अवगत नै छ । त्यस प्रकाशनबाट भर्खरै प्रकाशित विभिन्न कक्षा र तहका तपसिलका सन्दर्भ पुस्तकहरू यथाशीघ्र पठाइदिन अनुरोध गरिन्छ :

नमुना-२

आफ्नो गाउँको खाली रहेको जमिनमा वृक्षारोपणका लागि बिरुवा उपलब्ध गराइदिनुहुन टोलको वातावरण संरक्षण समितिका तर्फबाट वन कार्यालयलाई लेख्ने निवेदनको नमुना प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०७५।०३।१०

श्री कार्यालय प्रमुखज्यू,
इलाका वन कार्यालय,
भट्टेडाँडा, ललितपुर ।

विषय: बिरुवा उपलब्ध गराइदिनुहुन ।

महोदय,

प्रस्तुत विषयमा हाम्रो भट्टेडाँडा गा.पा. वरिपरि रहेको खाली जमिनमा हरियाली कायम हुन नसक्दा एकातिर जमिन उजाडिएको छ भने अर्कातिर वातावरणीय प्रतिकूलता बढेको छ । त्यसो हुनाले असार १५ गतेका दिन यस वातावरण संरक्षण समितिले वृक्षारोपण गर्ने कार्यक्रम राखेको व्यहोरा अवगत गराउन चाहन्छौं । खाली जमिनमा बिरुवा रोप्दा हरियाली पनि कायम हुने र भूस्खलन पनि रोकिएर वातावरण संरक्षण हुने तथ्य मनन गरी हामी गाउँवासीहरू यसतर्फ जागरुक भएका हौं । तथस उक्त वृक्षारोपणको कार्य सफल पार्न त्यस कार्यालबाट विभिन्न जातका वनस्पतिका बिरुवाहरू १००० थान उपलब्ध गराइदिएर हाम्रो कार्यालाई उत्साहित बनाइदिनु हुन हार्दिक अनुरोध छ ।

मृगेन्द्र खड्का

संयोजक

वातावरण संरक्षण समिति

भट्टेडाँडा-६, ललितपुर

बामको नमुना

प्रेषक संयोजक वातावरण संरक्षण समिति भट्टेडाँडा, ललितपुर	प्रापक श्री प्रमुखज्यू इलाका वन कार्यालय भट्टेडाँडा, ललितपुर
--	---

कार्यालयीय चिठीको नमुना

नमुना-१

आफू पिछडिएको जिल्लाबाट आएको एउटा गरिब परिवारको विद्यार्थी भएकाले निःशुल्क पढ्न पाउने व्यवस्था मिलाइदिन अनुरोध गर्दै एउटा निवेदन लेख्नुहोस् ।

२०७५।०९।०४

श्री प्रधानाध्यापकज्यू,

बुढानीलकण्ठ विद्यालय

काठमाडौं ।

विषय : निःशुल्क अध्ययनको सुविधा पाउँ भन्ने बारे ।

महोदय,

उपर्युक्त विषयमा म कालिकोट जिल्लाको अति विकट गाउँ फूलथुँगा गा.पा. अन्तर्गत पर्ने शारदा शिक्षा सदन मा.वि.बाट कक्षा ८ उत्तीर्ण गरी हालसालै काठमाडौंमा आई दाजुको डेरामा बसेर दैनिक गुजारा चलाइरहको गरिब तथा जेहनदार विद्यार्थी हुँ । मेरो पढ्ने चाहना तीव्र रहेकाले पढाइलाई निरन्तरता दिन चाहन्छु । मेरो बाआमा गाउँमै खेती किसानी गर्नुहुन्छ र त्यही उब्जनी भएको अनाजबाट मुस्किलले खाना पुऱ्याउनुहुन्छ । यता दाजुको सामान्य जागिरबाट सबै खर्च धान्न नसकिने अवस्था छ । जेनतेन खान र बस्न असुविधा नभए पनि विद्यालयमा तिरुँ पर्ने शुल्क जुटाउन मलाई साँच्चै गाह्रो पर्ने कारणले त्यस विद्यालयमा छात्रवृत्तिका लागि विनम्रताका साथ अनुरोध गर्दछु । मैले कक्षा ८ को जिल्ला स्तरीय परीक्षामा कालिकोट जिल्ला प्रथम भएको पत्र र मेरो लब्धाङ्क पत्र साथै चारित्रिक प्रमाणपत्रसमेत यसै निवेदन साथ संलग्न गरेको छु ।

निवेदक

डम्बर सिंह धामी

खानको नमुना

प्रेषक डम्बरसिंह धामी कालिकोट, नेपाल	प्रापक श्री प्रधानाध्यापक बुढानीलकण्ठ विद्यालय काठमाडौं, नेपाल	टिकट
--	---	------

बुझ्नेछ र आफ्नो विचारलाई बदल्नेछ। ठेस लाग्यो भन्दैमा बाटै नहिँड्ने हो भने लामो गन्तव्यको यात्रा कसरी पूरा हुन्छ भनी उसलाई बुझाउनुहोला। जीवन सङ्घर्ष हो, सङ्घर्षमा जय र पराजय घाम र छायाँजस्तै घुमिरहन्छन्; आज असफल भएको मान्छे भोलि सफलताको शिखर चुमेको धेरै दृष्टान्त हाम्रासामु छन्। ती कुराहरू भाइलाई भन्नुहोस् र कुनै हालतमा पनि पढाइ छाड्न नदिनुहोस्।

काका! भाइलाई यो पनि भनिदिनुहोला कि तिप्रो दाजु पनि कक्षा ७ को परीक्षामा अनुत्तीर्ण भएको थियो। आज उसले एम्.ए. पास गरेर अधिकृतको जागिर खाइरहेको छ। उसले पनि जीवनमा असफलताबाट सफलता प्राप्त गरेको छ। त्यसैले भाइको मनभित्र रहेको असफलता रूपी पीडालाई हटाउने प्रयत्न गर्दै पढाइलाई निरन्तरता दिन लगाउनुहोस्। पत्रमा धेरै कुरा के लेख्नु र यो पत्र प्राप्त हुनासाथ त्यसको जवाफ पठाई भन्ने आशा राख्दछु। अब बाँकी अर्को पत्रमा।

हजुरको स्नेही भतिज

राजकिरण नेम्वाङ

ब्यामको नमुना

प्रेषक
राजकिरण नेम्वाङ
चावहिल, काठमाडौं
प्रदेश न. -३, नेपाल

प्रापक
सूर्यचन्द्र नेम्वाङ
फुडलिङ-४, ताप्लेजुङ
प्रदेश न. -१, नेपाल

टिकट

नमुना-१:

कक्षा ९ को परीक्षामा अनुत्तीर्ण भई पढाइ छाड्न लागेको आफ्ना काकाको छोरालाई सम्झाइ-बुझाइ गरी पढ्न पठाउनु पर्ने कुरा राखी गाउँमा बस्ने काकालाई एउटा चिठी लेख्नुहोस् ।

२०७५।०९।०२

चावहिल, काठमाडौं

आदरणीय काका,

सादर ढोग ।

हजुरको आशीर्वाद र ईश्वरको असीम अनुकम्पाले म आजको मितिसम्म आराम छु र त्यहाँ हजुरलगायत सपरिवारलाई आराम होला भन्ने आशा गरेको छु । त्यहाँबाट पठाएको पत्र आज मात्र हात परेकाले अहिले म यो पत्र लेख्दै छु ।

काका! यसपालिको वार्षिक परीक्षामा भाइ अनुत्तीर्ण भएको खबर थाहा हुँदा मलाई ज्यादै दुःख लागेको छ । अभू भइले पढाइ छाड्ने विचार गर्नु रे भन्दा त म आकुलव्याकुल बनेको छु । कक्षा ९ मा अनुत्तीर्ण भइयो भनेर पढाइ बीचमै छोड्ने विचार त्याग्नका लागि भाइलाई आग्रह पनि गर्दछु ।

काका! भाइ भर्खर १३ वर्षको अल्लारे केटो भएकाले उसले भविष्यको बारेमा केही जानेबुझेको हुँदैन त्यसर्थ उसलाई हामीले सम्झाइ-बुझाइ गरेर सकारात्मक चिन्तन र सोच गर्ने बानी सिकाउनु पर्छ । जीवन भनेको सफलता र असफलताको शुङ्खला हो भन्ने कुरा उसलाई बुझाउनु पर्छ । सफलताले नै मान्छेलाई सङ्घर्ष गर्न सिकाउछ र सुदृढ बनाई सफलताको बाटो पहिल्याउन सिकाउँछ भन्ने कुरा उसलाई बुझाउनु पर्छ । असफल भएको हुँदा अहिले उसलाई पढाइप्रति वितृष्णा जागेको छ र पढाइलाई छोड्ने अठोट गर्दैछ तर तपाईंले उसलाई के भन्नु पर्‍यो भने, 'तिमी अनुत्तीर्ण हुनुको कारण आफैँभित्र खोज, आफ्नो असफलताको रहस्य आफैँभित्र खोतल त्यहाँ अवश्य तिमिले चित्तबुझ्दो जवाफ पाउनेछौं', भनेर एकचोटि सम्झाउनुहोस् । अवश्य भाइले

साफी लेखन

हाम्रा पुराना अभिलेख संस्कृतमा लेखिएकाले सोधखोजका लागि संस्कृतको ज्ञान आवश्यक छ । यस्ता सोधकर्ताले अङ्ग्रेजी जानेको भए अझै राम्रो हुन्छ किनकि त्यसबाट अङ्ग्रेजी विद्वानहरूले पत्ता लगाएका मानव सभ्यताको इतिहास थाहा पाइन्छ । यही कुरो बुझी बाबुराम आचार्यले बाबुको चाहनाविरुद्ध लुकेर अङ्ग्रेजी सिके ।

मूल अनुच्छेदको शब्द सङ्ख्या : १२५

एक तृतीयांश शब्द सङ्ख्या : ४०

(द्रष्टव्य : विद्यार्थीले परीक्षामा एकैचोटि साफी लेखन गर्न सक्ने हुँदा खेप्दा लेखन गरिरहनु पर्दैन । यहाँ दिइएका नमुना अभ्यास गर्नका लागि उपयुक्त हुने किसिमले दिइएका हुन् ।)

बुँदा टिपोट र सारांशका नमुनाहरू

नमुना-१

तल दिइएका गद्यांशबाट चारओटा बुँदा टिपी सारांश लेख्नुहोस् :

नेपाली भाषामा लेखिएका शिलालेख, ताम्रपत्र र ग्रन्थहरूबाट नेपालको इतिहास थाहा पाइने भए तापनि हाम्रो इतिहास खोज्न र जान्नलाई संस्कृत भाषाको ज्ञान हुनुपर्छ, किनभने पुराना-पुराना लेखहरू, धातु र ढुङ्गामा कपेका लेखोटहरू र ग्रन्थहरू संस्कृतमै पाइन्छन्। तर इतिहासका त्यस्ता सामग्रीहरूलाई व्याख्या गर्न खोज्ने विद्वान्ले अङ्ग्रेजी भाषा पनि सिकेको छ भने सुनमा सुगन्धजस्तो हुन्छ। अङ्ग्रेजी जानेको छ भने त्यस्ता मान्छेले यस ज्ञान र विज्ञानको युगमा युरोप र अमेरिकातिरका विद्वान्हरूले कसरी मानव सभ्यताको इतिहास पत्ता लगाएका छन् र व्याख्या गरेका छन् भन्ने थाहा पाउँछ। बाबुराम आचार्यमा यस कुराको राम्रो हेक्का थियो। तर उनका पिता भने छेरालाई अङ्ग्रेजी सिकाउन चाहँदैनथे। यस्तो स्थितिमा पनि लुकेर र बुबाका आँखा छलेर बाबुराम आचार्यले अङ्ग्रेजी सिके। उनले नेपालको इतिहास मात्र नभई नेपाली भाषासाहित्यको इतिहासको समेत खोजी गरे।

खेसा बुँदा टिपोट

- संस्कृत भाषामा लेखिएका पुराना लेखोट र ग्रन्थहरूबाट हाम्रो इतिहास खोज्न सकिने हुँदा संस्कृतको ज्ञान हुनुपर्ने,
- शोधखोजकर्ताले अङ्ग्रेजी भाषा जानेको भए अझै राम्रो हुने,
- अङ्ग्रेजी जानेमा युरोप र अमेरिकातिरका विद्वान्ले पत्ता लगाएका र व्याख्या गरेका इतिहासबारे थाहा हुने,
- बाबुराम आचार्यले यो कुरा बुझी पिताको चाहनाविरुद्ध लुकेर अङ्ग्रेजी सिकेका।

साफी बुँदा टिपोट

- हाम्रा पुराना अभिलेखहरू संस्कृतमा लेखिएकाले त्यस भाषाको ज्ञान आवश्यक भएको,
- इतिहासका सामग्री सोधखोज गर्ने विद्वान्ले अङ्ग्रेजी भाषा जान्दा अझै राम्रो हुने,
- अङ्ग्रेजी भाषामा अङ्ग्रेजी विद्वान्हरूले पत्ता लगाएका मानव सभ्यताको इतिहास थाहा पाइने,
- बाबुराम आचार्यले उक्त कुरा मनन गरी बुबाको चाहनाविरुद्ध लुकेर अङ्ग्रेजी सिकेका।

खेसा सारांश

संस्कृत भाषामा लेखिएका पुराना लेखोट र ग्रन्थबाट हाम्रो इतिहास थाहा पाइने हुँदा संस्कृतको ज्ञान आवश्यक छ। यस्ता सोधकर्ताले अङ्ग्रेजी जानेको भए अझै राम्रो हुन्छ। युरोप, अमेरिकातिरका विद्वान्ले पत्ता लगाएका इतिहासका कुरा थाहा पाउन सहज हुन्छ। यही तथ्य मनन गरी बाबुराम आचार्यले आफ्ना पिताको चाहनाविरुद्ध लुकेर अङ्ग्रेजी सिके। (शब्द : ४७)